

А. Б. Пономаренко

Ф. Є. Штукель

ПОЛІТИКА КОРЕНІЗАЦІЇ В СРСР: СПРОБА ПОРОЗУМІННЯ З НЕРОСІЙСЬКИМИ НАРОДАМИ ЧИ ПОЛІТИЧНИЙ МАНЕВР БІЛЬШОВИЦЬКОЇ ВЛАДИ?

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена висвітленню справжніх причин запровадження більшовиками політики коренізації.

Ключові слова: політика коренізації, СРСР, українізація.

Abstract

The article is devoted to the illustration the real reasons for the Bolsheviks' introduction of the policy of rooting.

Keywords: rooting, USSR, ukrainization.

Більшовицький переворот у Петрограді розпочав нову епоху в історії багатьох народів. На теренах колишньої Російської імперії більшовики не користувалися великою підтримкою у населення. Результати виборів до Всеросійських установчих зборів це яскраво підтвердили – РСДРП(б) набрала 24,5% голосів. В Україні їхня підтримка була ще меншою – лише 10% [1, с.305]. Це була партія, яка позиціонувала себе виразником інтересів робітничого класу, переважна більшість якого складалася з росіян. Узурпація влади більшовиками за такої невеликої підтримки в суспільстві неминуче призвела до громадянської війни. Створення В. Леніним потужної Червоної армії і привабливі пропагандистські гасла зробили свою справу, і більшовики перемогли, встановивши контроль над країною, яку невдовзі назвали СРСР. Але цей контроль ще був дуже слабким. Тим більше, що вкрай непопулярна серед народу політика «воєнного комунізму» призвела до глибокої економічної і політичної кризи. Демонстрації, страйки, збройні повстання проти більшовицької влади змусили її змінити курс. В економічній сфері була запроваджена нова економічна політика, а в суспільно-політичній – політика коренізації. Вона полягала в залученні представників корінних національностей до правлячої партії та державного апарату, широкому використанні національних мов в суспільно-політичному житті. Український варіант політики коренізації назвали українізацією.

Розкриємо основні причини запровадження цієї політики. Можемо припустити, що більшовицька влада насправді вирішила дбати про людей і тому запровадила політику в їхніх інтересах. Але і неп, і політику коренізації, незважаючи на позитивні результати, більшовики невдовзі скасували, продемонструвавши, що зміна політики на початку 20-х рр. мала зовсім інші причини. Одна з них – формування привабливого іміджу СРСР на міжнародній арені. Влада прагнула продемонструвати народам колоніальних країн вирішення національного питання в СРСР в демократичний спосіб, пропонуючи їм приклад для наслідування.

Входження національних республік до складу СРСР зовсім не означало підтримку населенням такого перебігу подій. Селяни і національна інтелігенція в республіках вороже ставилися до органів влади, в яких переважну більшість склали росіяни та євреї. Тому наступною причиною стала необхідність здобути в національних республіках підтримку більшості населення, аби воно не вважало радянську владу чужою.

Існує думка, що політика коренізації запроваджувалася також для того, щоб взяти під контроль процес національного відродження в радянських республіках. Хоча національно-демократичні революції 1917-1920 рр. через більшовицьку інтервенцію зазнали поразки, проголошення незалежних національних держав свідчило про те, що більшість населення в республіках ідею створення власної держави підтримало. Такий стан речей розцінювався як дуже небезпечний для влади відновленої імперії, якою по своїй суті був СРСР.

Українське національне питання мало для московського керівництва особливе значення. У 1926 р. з 69 млн. неросіян, які проживали у СРСР, українці становили 31 млн. (44%) [2, с. 123]. За своєю чисельністю вони перевершували всі інші національності. Проте ці демографічні показники перебували у різкій невідповідності до частки українців у партійно-державному апараті. Наприкінці 1920 р. в лавах КП(б)У українці склали лише 19,0%, а у квітні 1922 р. – 23,3%, тоді як серед усього населення УРСР вони становили 80% [2, с. 123]. Більшовики мали намір виправити цю невідповідність, залучивши до управління в республіках представників неросійських національностей. Таким чином, вони хотіли, щоб народи, об'єднані в СРСР, не розглядали владу як чужу.

Одним з головних напрямів «українізації» стало розширення сфери вживання української мови у державному житті. Для державних чиновників і партійних функціонерів почали організовувати курси української мови. Особа, що не пройшла їх і не склала відповідного іспиту, ризикувала втратити свою посаду. У 1925 р. було введено обов'язкове вживання української мови в державному діловодстві. Якщо у 1922 р. українською велося лише 20% усього діловодства, то у 1927 р. цей показник досяг 70%. Паралельно зростала кількість українців у партійно-державному апараті. У 1923 р. їхня частка становила 25-35%, у 1926-1927 р. – уже 52-54% [2, с. 124].

За кількісним ростом стояли важливі структурні зміни. Одним із найголовніших наслідків «українізації» було витворення нових українських державно-партійних, господарських та культурних еліт. Їхній кістяк склали прихильники ідеології «національного комунізму» – М. Скрипник, Г. Гринько, О. Шумський, П. Любченко, М. Яворський та інші. Вони вважали, що доцільно будувати комуністичне суспільство, враховуючи національні особливості народів, і що російський шлях до комунізму може бути не єдиним можливим шляхом.

Найбільший вплив «українізація» справила на розвиток національної освіти. Вона збігалася в часі з розгортанням більшовиками культурної революції, одним із головних напрямів якої була ліквідація неписьменності. У 1925 р. було запроваджене для дітей обов'язкове чотирикласне, а у 1931 р. – семикласне навчання. Якщо до революції 1917 р. в Україні взагалі не було українських шкіл, то наприкінці 1920-х років 97% українських дітей навчалися рідною мовою. Частка вищих навчальних закладів з українською мовою викладання зросла з 19,5% у 1923 р. до 69% у 1929 р.

Різко збільшилась кількість української преси. У 1933 р. вона становила 89% всього тиражу газет у республіці. Виникли україномовні стаціонарні театри. У 1931 р. вони склали три чверті всіх театрів в Україні. На українській сцені йшли п'єси не лише з національного репертуару, а й з світової класики у перекладі на українську мову. Коли з'явилося радіо, воно теж стало засобом «українізації». У 1928 р. радіомовлення українською велося в 11 великих містах України. У цьому ж році розпочалася державна програма поширення радіомережі. У 1927-1929 рр. у Києві збудовано найбільшу в Європі кіностудію. У 1928 р. в Україні діяло 6 тис. кінотеатрів, в яких глядачі могли дивитися фільми української тематики.

За роки проведення цієї політики в Україні з'явилося нова генерація митців – письменників, поетів, режисерів, художників, композиторів, які своєю творчістю піднесли національну культуру на якісно новий високий рівень. Українізація перетворила українців у сконсолідовану націю. Можна було відчувати себе сучасною людиною, робити партійну, державну, наукову кар'єру, не боячись втратити свою українську ідентичність. Але відчуття власної окремішності несло загрозу єдності радянської імперії. Як тільки більшовицька влада відчула свою силу, політика коренізації була згорнута, оскільки не відповідала стратегічним планам комуністичної партії. Надто активні її прихильники були фізично знищені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Субтельний Орест Україна: історія / О. Субтельний. - Київ : Либідь, 1992. – 512 с.
2. Грицак Я. Нариси з історії України: формування української модерної нації. - [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf

Пономаренко Алла Борисівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: allapon96@gmail.com

Штукель Артем Євгенійович – студент групи ЗЕЕ-19б, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: shtukel.ae@ukr.net

Ponomarenko Alla B. –PhD in History, Assistant Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia. e-mail: allapon96@gmail.com

Shtukel Artem – Faculty of power engineering and electromechanics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: shtukel.ae@ukr.net